

**TASHQI SAVDODA BOJXONA SIYOSATI VA UNING MILLIY
IQTISODGA TA’SIRI***Todjiboyev Ilyosbek***Annotatsiya**

Mazkur maqolada tashqi savdoda bojxona siyosatining nazariy asoslari, uning asosiy vositalari hamda milliy iqtisodiyotga ko‘rsatadigan ta’siri chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, globallashtirish sharoitida bojxona siyosatining o‘zgarish tendensiyalari, raqamlashtirish jarayonlari va xalqaro tajriba asosida samarali bojxona tizimini shakllantirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari bojxona siyosatini takomillashtirish orqali iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish mumkinligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: bojxona siyosati, tashqi savdo, import, eksport, bojxona tariflari, notarif cheklovlar, iqtisodiy o‘shish, milliy iqtisodiyot, savdo balansi, raqamli bojxona, proteksionizm, erkin savdo.

Zamonaviy jahon iqtisodiyotida tashqi savdo davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning eng muhim shakllaridan biri hisoblanadi. Globallashtirish jarayonlarining jadallashtirish, xalqaro mehnat taqsimotining chuqurlashuvi va iqtisodiy integratsiyaning kuchayishi natijasida har bir davlat o‘zining tashqi savdo siyosatini samarali tashkil etishga intilmoqda. Shu nuqtai nazardan, bojxona siyosati davlat iqtisodiy siyosatining ajralmas qismi bo‘lib, u orqali tashqi savdo oqimlari tartibga solinadi, iqtisodiy manfaatlar himoya qilinadi va milliy ishlab chiqaruvchilar qo‘llab-quvvatlanadi. Bojxona siyosati – bu davlat tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish maqsadida qo‘llaniladigan iqtisodiy, huquqiy va ma‘muriy choralar tizimidir. Ushbu siyosatning asosiy maqsadi ichki bozorni himoya qilish, davlat budjetiga tushumlarni oshirish, eksport salohiyatini kengaytirish hamda iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlashdan iborat. Bojxona siyosati orqali davlat import va eksport hajmlarini muvozanatlashtiradi, strategik tovarlar oqimini nazorat qiladi va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi. Bojxona siyosatining asosiy vositalari tarif va notarif tartibga solish usullaridan iborat. Tarif siyosati doirasida import va eksport qilinadigan tovarlarga boj stavkalari belgilanadi. Bu stavkalar iqtisodiy siyosatning maqsadlariga qarab o‘zgarib turadi. Masalan, yangi rivojlanayotgan tarmoqlarni himoya qilish maqsadida yuqori boj stavkalari qo‘llanilishi mumkin. Aksincha, ayrim strategik mahsulotlar importini rag‘batlantirish uchun past yoki nol stavkalar joriy etiladi.

Bojxona tariflari milliy iqtisodiyotga turli yo‘nalishlarda ta’sir ko‘rsatadi. Birinchidan, ular davlat budjetining muhim daromad manbai hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bojxona tushumlari umumiy fiskal daromadlarning sezilarli qismini tashkil etadi. Ikkinchidan, bojlar orqali mahalliy ishlab

chiqaruvchilarni himoya qilish mumkin. Import mahsulotlarga yuqori boj qo'llash orqali ichki ishlab chiqaruvchilarga raqobat ustunligi yaratiladi. Biroq bu holat ayrim hollarda ichki bozorda narxlarning oshishiga, raqobatning pasayishiga va mahsulot sifatining yomonlashishiga olib kelishi mumkin. Notarif tartibga solish vositalari ham bojxona siyosatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ularga kvotalar, litsenziyalar, texnik reglamentlar, sertifikatlash tizimi, sanitariya va fitosanitariya talablar kiradi. Ushbu vositalar orqali davlat nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ekologik xavfsizlikni ham ta'minlaydi. Masalan, sifatsiz yoki xavfli mahsulotlarning importini cheklash orqali aholining salomatligi himoya qilinadi. So'nggi yillarda bojxona siyosatida muhim o'zgarishlardan biri bu raqamlashtirish jarayonining joriy etilishidir. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bojxona tizimiga keng tatbiq etilib, rasmiylashtirish jarayonlari avtomatlashtirilmoqda. Elektron deklaratsiya tizimi, "yagona darcha" mexanizmi, risklarni boshqarish tizimlari bojxona faoliyatining samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Bu esa tashqi savdo operatsiyalarining tezlashishiga, xarajatlarning kamayishiga va shaffoflikning oshishiga olib kelmoqda.

Bojxona siyosatining milliy iqtisodiyotga ta'siri ko'p qirrali va murakkab hisoblanadi. U iqtisodiy o'sishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. To'g'ri tashkil etilgan bojxona siyosati sanoat rivojlanishini rag'batlantiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va eksport salohiyatini oshiradi. Ayniqsa, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtirish mumkin. Shuningdek, bojxona siyosati tashqi savdo balansiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Importni tartibga solish va eksportni rag'batlantirish orqali ijobiy savdo balansiga erishish mumkin. Bu esa milliy valyutaning barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, bojxona siyosati investitsiya muhitiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shaffof va samarali bojxona tizimi xorijiy investorlar uchun qulay sharoit yaratadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlar bojxona siyosatini iqtisodiy rivojlanish strategiyasining muhim elementi sifatida qo'llaydi. Ular erkin savdo va proteksionizm o'rtasida muvozanatni saqlashga intiladi. Masalan, ayrim davlatlar yuqori texnologiyali tarmoqlarni himoya qilish uchun selektiv bojxona siyosatini qo'llaydi. Shu bilan birga, xalqaro savdoni rivojlantirish uchun bojxona to'siqlarini bosqichma-bosqich kamaytiradi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda bojxona tizimini isloh qilish, tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Elektron xizmatlarning keng joriy etilishi, bojxona tartib-taomillarining soddalashtirilishi va tadbirkorlik subyektlari uchun qulay sharoitlarning yaratilishi mamlakatning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, bojxona siyosatini yanada takomillashtirish zarurati ham mavjud. Xususan, bojxona tartib-taomillarini yanada soddalashtirish, ortiqcha byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat

kasb etadi. Bu esa mamlakatning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvini tezlashtiradi va eksport salohiyatini oshiradi.

Tashqi savdoda bojxona siyosati davlat iqtisodiy siyosatining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Bojxona siyosati orqali davlat tashqi savdo oqimlarini tartibga soladi, ichki bozorni himoya qiladi hamda milliy ishlab chiqaruvchilar uchun qulay raqobat muhitini yaratadi. Shu bilan birga, bojxona to‘lovlari davlat budjetini shakllantirishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, bojxona tariflari va notarif tartibga solish vositalaridan oqilona foydalanish iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantiradi, eksport salohiyatini oshiradi va tashqi savdo balansini yaxshilaydi. Biroq ortiqcha proteksionizm yoki yuqori boj stavkalari iqtisodiy samaradorlikni pasaytirishi, narxlar oshishiga va raqobatning cheklanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli bojxona siyosatini ishlab chiqishda muvozanatli yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy sharoitda bojxona tizimini raqamlashtirish, shaffoflikni ta‘minlash va xalqaro standartlarga moslashish bojxona siyosatining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, elektron deklaratsiya tizimlari va avtomatlashtirilgan boshqaruv mexanizmlarini keng joriy etish tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirishga xizmat qiladi. Kelgusida bojxona siyosatini yanada takomillashtirish uchun bojxona tartib-taomillarini optimallashtirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va tadbirkorlik subyektlari uchun qulay muhit yaratishga alohida e‘tibor qaratish lozim. Shu orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi. – Toshkent: 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bojxona ma‘murchiligini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasi rasmiy ma‘lumotlari va hisobotlari. – 2023–2025.
4. Abdurahmonov Q.X. *Milliy iqtisodiyot*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
5. Yo‘ldoshev N.Q. *Tashqi iqtisodiy faoliyat asoslari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
6. Karimov I.A. *O‘zbekiston iqtisodiy islohotlar yo‘lida*. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020.